

**Reakce na připomínky
předsednictva RVŠ k
Bílé knize terciárního vzdělávání**

Tým BKTV

Fiskální neutralita BKTV a otázka podfinancování VŠ

Petr Matějů

a) **Základním problémem českého vysokého školství je jeho dlouhodobé podfinancování. Tato skutečnost je v BKTV zmiňována, ale s malým důrazem.**

b) **V ČR došlo k největšímu poklesu reálných výdajů na studenta v rámci OECD. Graf 3 ukazuje situaci k r. 2004, avšak současný stav je pro ČR zřejmě ještě horší.**

c) **Nedostatečným financováním lze vysvětlit většinu problémů v oblasti terciárního vzdělávání. Tento zřejmý fakt BKTV potlačuje a zástupně přeceňuje jiné faktory (např. vágně zmiňovaná ne hospodárnost, různé faktory subjektivní povahy apod.).**

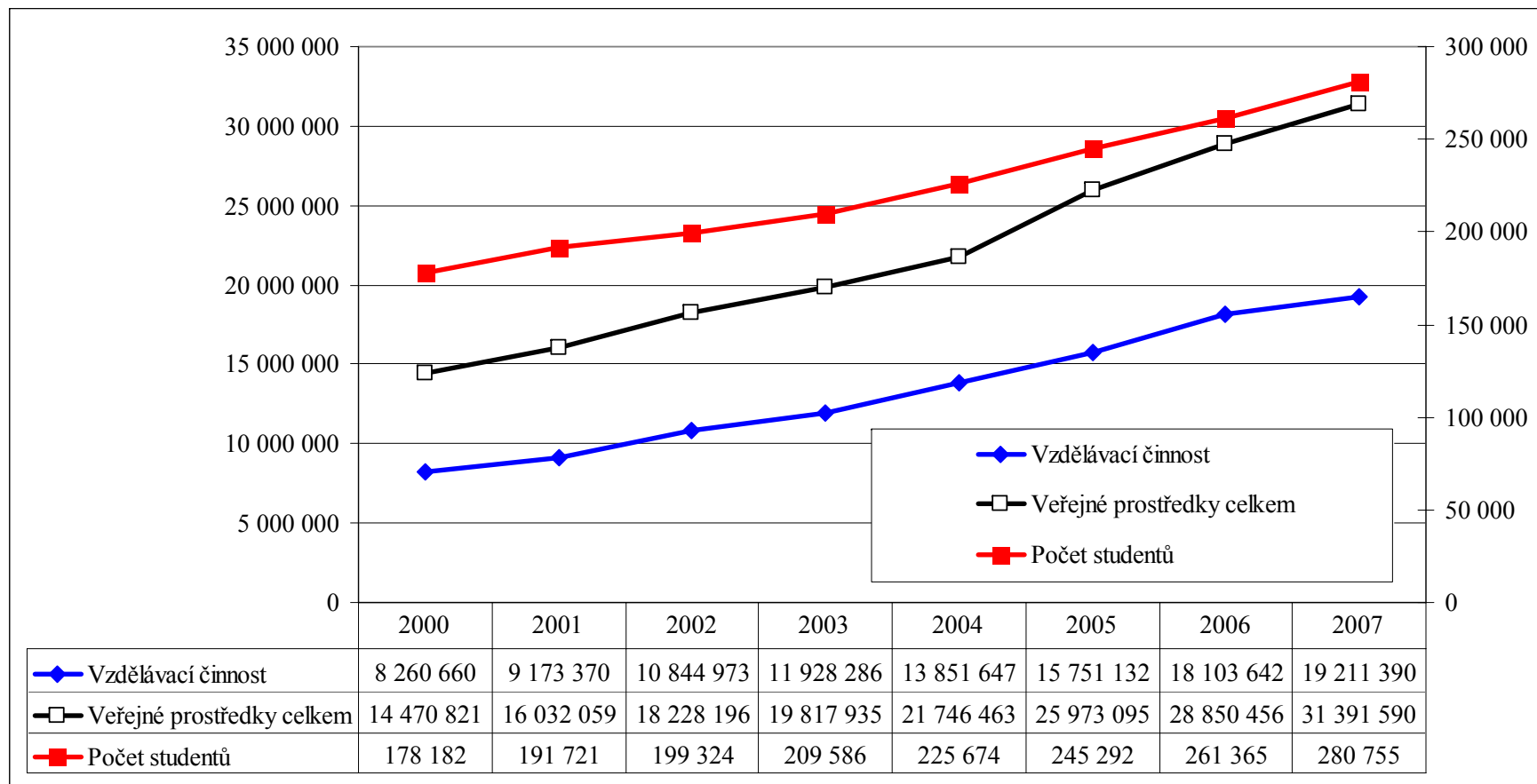
d) **Zcela nedostatečně je reflektována platová situace zejména mladých pracovníků veřejných vysokých škol a z toho vyplývající důsledky pro nepříznivou věkovou strukturu akademických pracovníků.**

e) **V této souvislosti lze považovat za chybu deklarovanou rozpočtovou neutrálnost BKTV.**

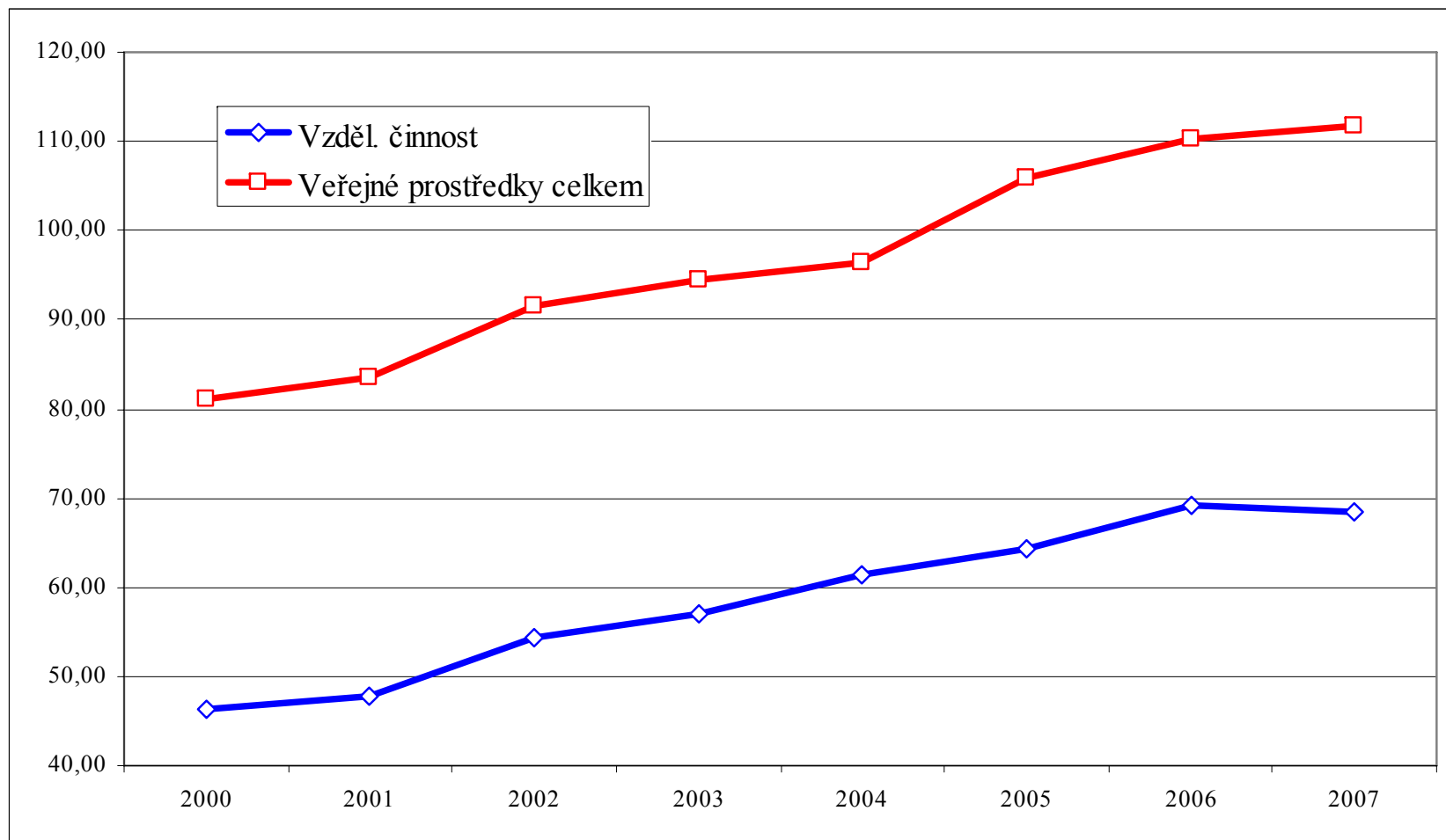
ad a) BKTV problém podfinancování podceňuje

- BKTV je dokument, jehož cílem je navrhnout vládě reformu terciárního vzdělávání, nikoli určovat vládní priority financování ...
- **par. 92:** „Česká republika patří v rámci OECD k zemím s vysoce podprůměrnými výdaji na terciární vzdělávání, a to bez ohledu na typ indikátoru. (...) **Měřeno výdaji na studenta došlo v téměř polovině zemí OECD v období 1995–2004 k poklesu veřejných výdajů (OECD 2008, 4/5).** U nás však během nárůstu počtu studentů došlo k nejrychlejšímu poklesu výdajů na studenta v rámci celé OECD.“
- **par. 93:** „Při pokračujícím nízkém objemu výdajů na studenta by nebyl český systém terciárního vzdělávání v dalších letech schopen dostát nejen kvalitě, ale ani dostatečně uspokojovat poptávku.“

Vývoj v letech 2000 až 2007

Vývoj výdajů na studenta 2000 až 2007

a) Základním problémem českého vysokého školství je jeho dlouhodobé podfinancování. Tato skutečnost je v BKTV zmiňována, ale s malým důrazem.

b) V ČR došlo k největšímu poklesu reálných výdajů na studenta v rámci OECD. Graf 3 ukazuje situaci k r. 2004, avšak současný stav je pro ČR zřejmě ještě horší.

c) Nedostatečným financováním lze vysvětlit většinu problémů v oblasti terciárního vzdělávání. Tento zřejmý fakt BKTV potlačuje a zástupně přeceňuje jiné faktory (např. vágně zmiňovaná nehospodárnost, různé faktory subjektivní povahy apod.).

d) Zcela nedostatečně je reflektována platová situace zejména mladých pracovníků veřejných vysokých škol a z toho vyplývající důsledky pro nepříznivou věkovou strukturu akademických pracovníků.

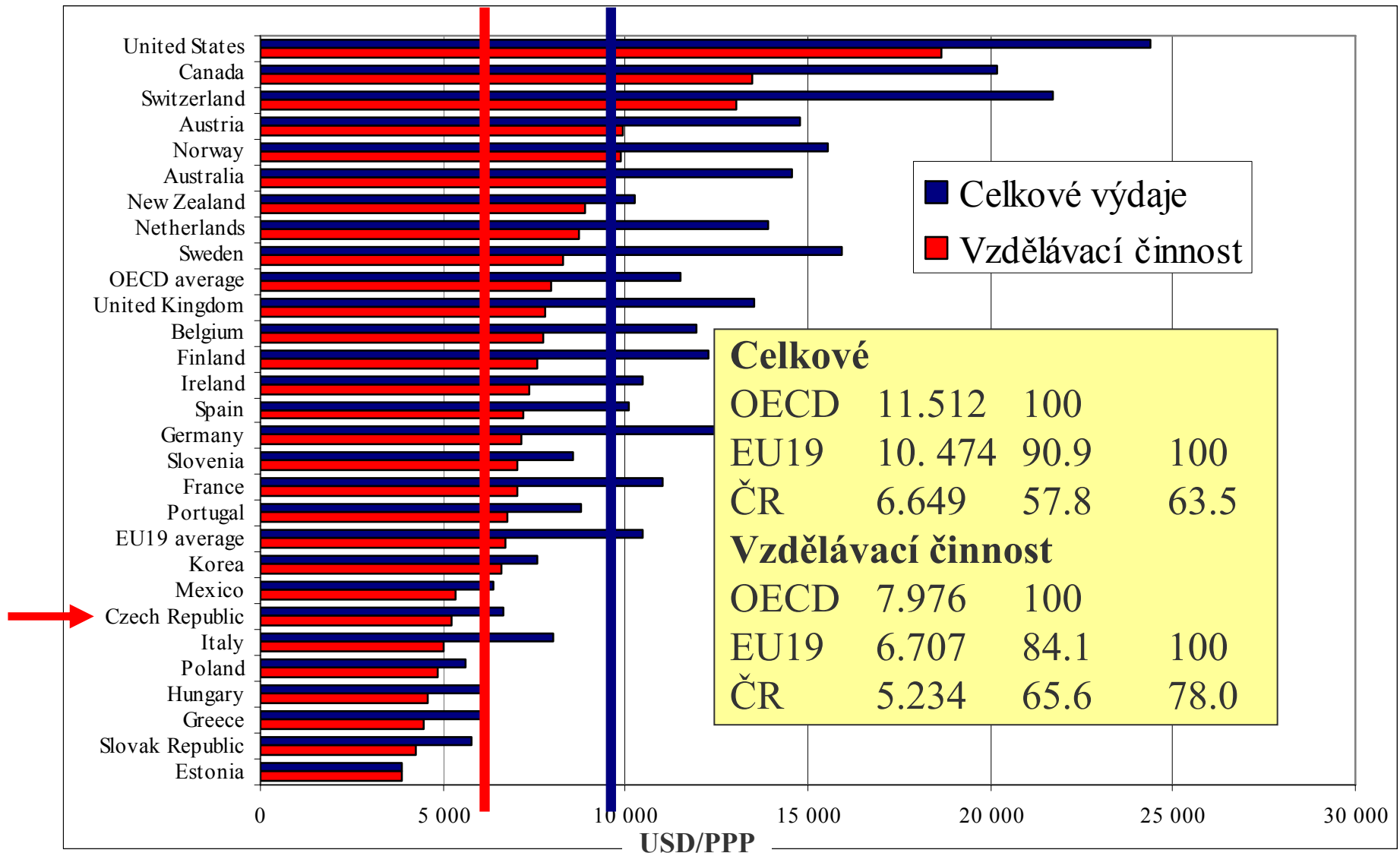
e) V této souvislosti lze považovat za chybu deklarovanou rozpočtovou neutrálnost BKTV.

Širší souvislosti financování TV

Education at a Glance 2008

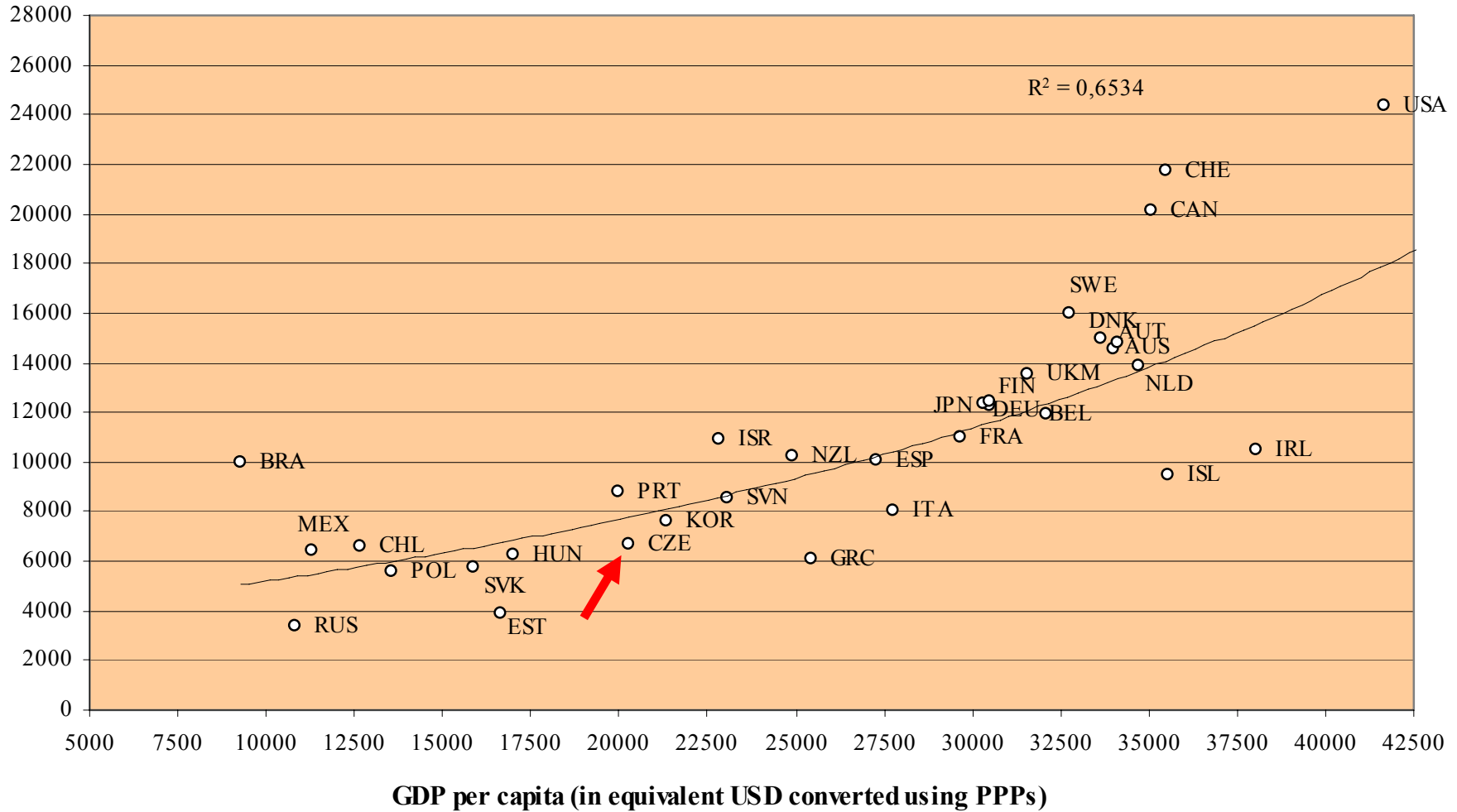

Výdaje na jednoho studenta v roce 2005

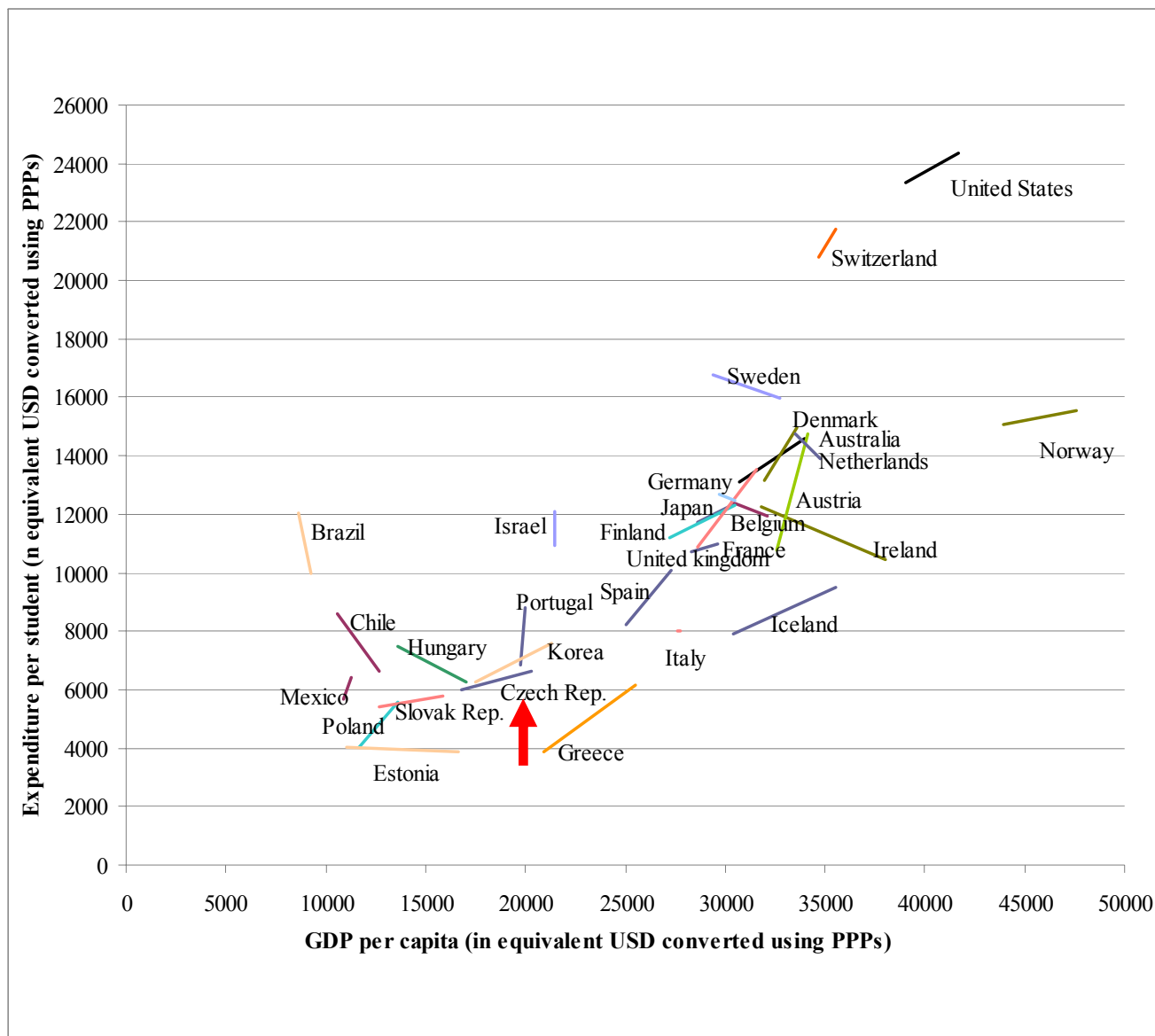

Výdaje na jednoho studenta a HDP na hlavu

Expenditure per student (in equivalent USD converted using PPPs)

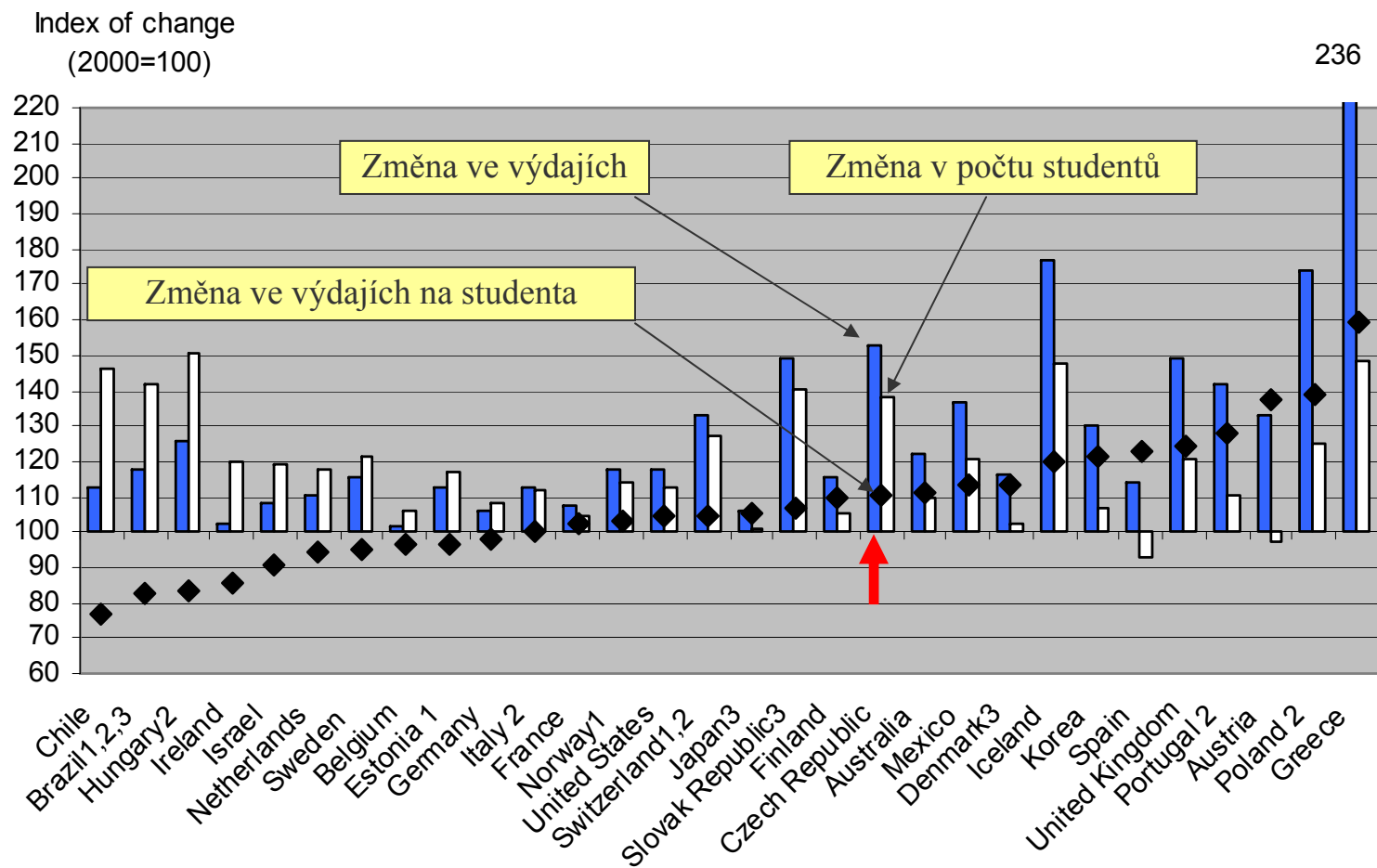

Výdaje na jednoho studenta a HDP na hlavu 2000-2005

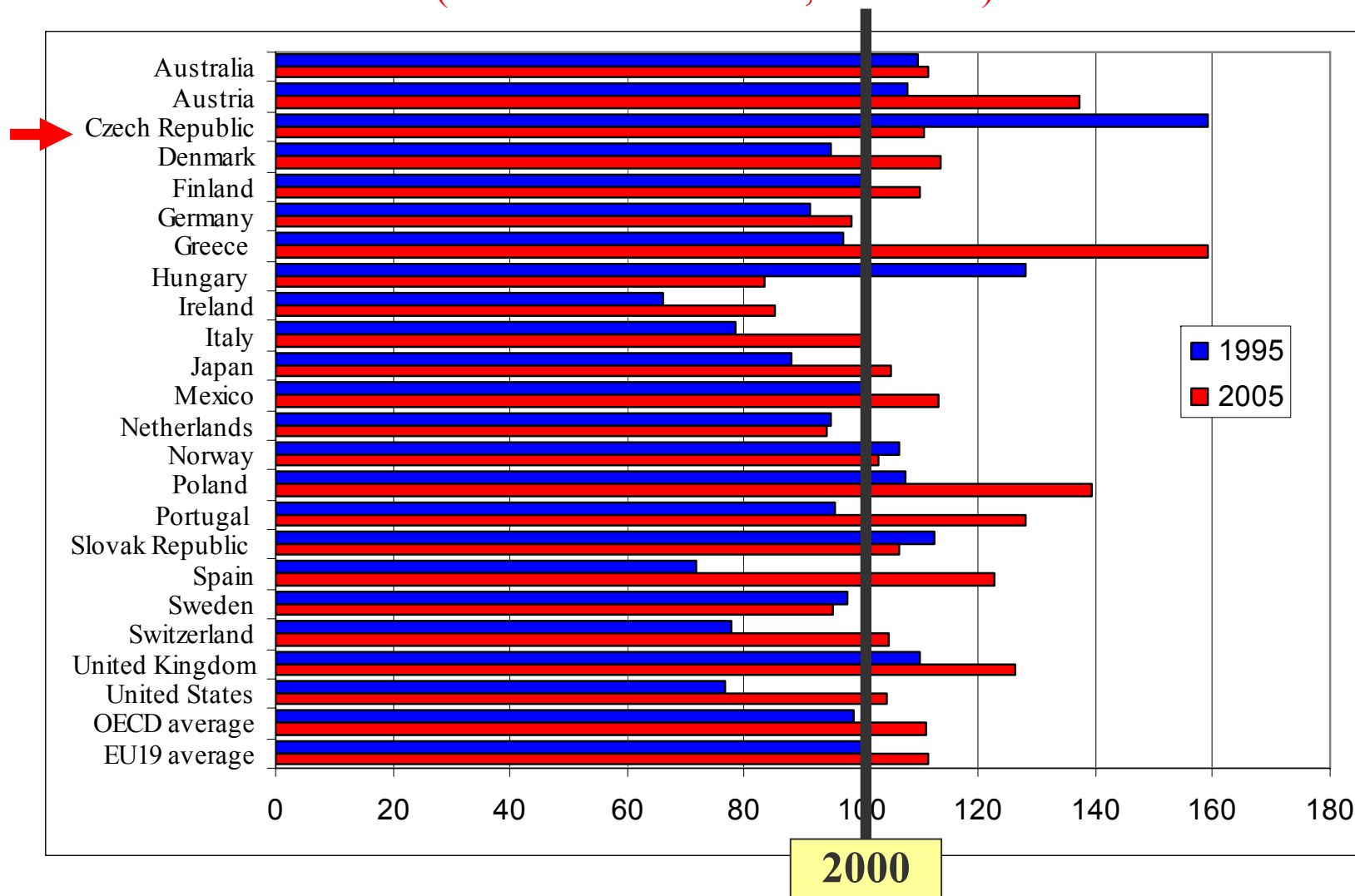

Změna v počtu studentů, ve výdajích na TV a ve výdajích na studenta 2000-2005

(v konstantních cenách, USD/PPP)

Změna výdajích na vzdělávací činnost na studenta 1995 -2005 (2000=100) (v konstantních cenách, USD/PPP)

a) Základním problémem českého vysokého školství je jeho dlouhodobé podfinancování. Tato skutečnost je v BKTV zmiňována, ale s malým důrazem.

b) V ČR došlo k největšímu poklesu reálných výdajů na studenta v rámci OECD. Graf 3 ukazuje situaci k r. 2004, avšak současný stav je pro ČR zřejmě ještě horší.

c) Nedostatečným financováním lze vysvětlit většinu problémů v oblasti terciárního vzdělávání. Tento zřejmý fakt BKTV potlačuje a zástupně přeceňuje jiné faktory (např. vágně zmiňovaná nehospodárnost, různé faktory subjektivní povahy apod.).

d) Zcela nedostatečně je reflektována platová situace zejména mladých pracovníků veřejných vysokých škol a z toho vyplývající důsledky pro nepříznivou věkovou strukturu akademických pracovníků.

e) V této souvislosti lze považovat za chybu deklarovanou rozpočtovou neutrálnost BKTV.

a) Základním problémem českého vysokého školství je jeho dlouhodobé podfinancování. Tato skutečnost je v BKTV zmiňována, ale s malým důrazem.

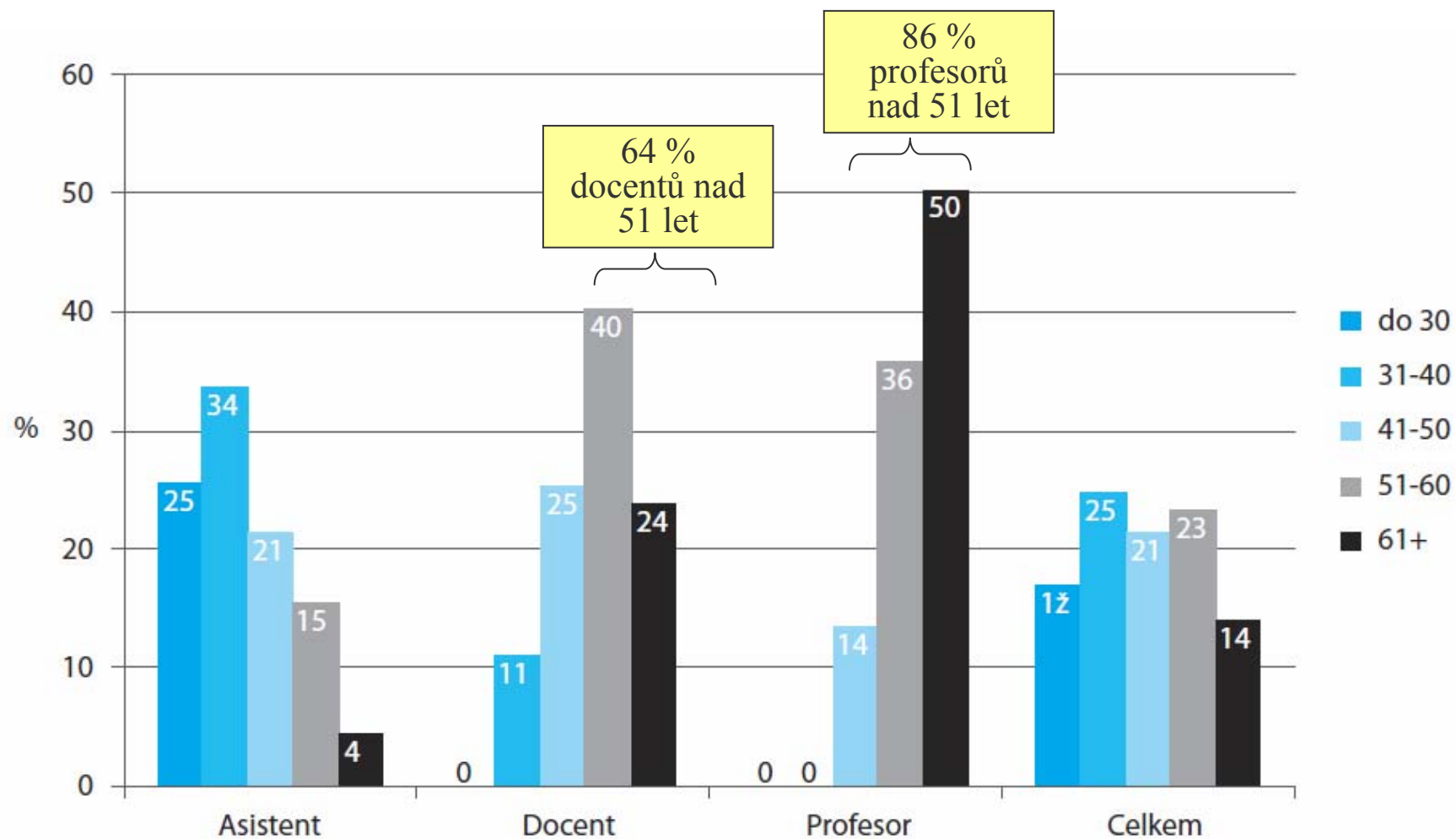
b) V ČR došlo k největšímu poklesu reálných výdajů na studenta v rámci OECD. Graf 3 ukazuje situaci k r. 2004, avšak současný stav je pro ČR zřejmě ještě horší.

c) Nedostatečným financováním lze vysvětlit většinu problémů v oblasti terciárního vzdělávání. Tento zřejmý fakt BKTV potlačuje a zástupně přeceňuje jiné faktory (např. vágně zmiňovaná ne hospodárnost, různé faktory subjektivní povahy apod.).

d) Zcela nedostatečně je reflektována platová situace zejména mladých pracovníků veřejných vysokých škol a z toho vyplývající důsledky pro nepříznivou věkovou strukturu akademických pracovníků.

e) V této souvislosti lze považovat za chybu deklarovanou rozpočtovou neutrálnost BKTV.

Věková struktura akademických pracovníků podle zařazení (2004)

Regresní analýza příjmů akademických pracovníků

(lineární regrese, metoda nejmenších čtverců, závisle proměnná: celkový hrubý příjem)

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
konstanta	18616,1	500,9		37,166	0,000
muž	3873,6	482,2	0,147	8,034	0,000
docent *	8033,1	612,2	0,274	13,122	0,000
profesor *	13786,1	865,5	0,342	15,929	0,000
roky akademické praxe	-17,7	22,8	-0,017	-0,778	0,437
další zdroj příjmů	2349,0	456,5	0,092	5,146	0,000

* Kategorie „asistent“ byla vynechána, neboť slouží jako referenční kategorie (podobně jako „žena“ v případě testování vlivu pohlaví).

Shrnutí

- České vysoké školství je podfinancované, růst výdajů je nezbytný, BKTV to konstatuje.
- Mezinárodní srovnání ukazuje, že:
  - ve výdajích z veřejných zdrojů jsme vyspělým zemím OECD blíže než ve výdajích ze soukromých zdrojů (zejména ze školného)
  - ve výdajích na vzdělávací činnost na jednoho studenta si vedeme lépe, než v celkových výdajích na studenta (tj. včetně VaV a dalších služeb)
  - výdaje na studenta v ČR zhruba odpovídají dosažené produktivitě práce (HDP na hlavu)
  - v letech 2000 – 2005 byl růst výdajů dynamičtější než růst počtu studentů (přepočtených na full-time), což se projevilo v růstu výdajů na studenta
- Platová situace mladých akademických pracovníků je výsledkem mzdové politiky jednotlivých vysokých škol. Vysoký vliv věku na příjem je do značné míry dán rigiditou habilitačních a zejména profesorských řízení (vysoký vliv věku na získání akademické hodnosti)

Trochu provokativní konstatování

BK usiluje o to, aby vysoké školy dokázaly přežít, i když z veřejných zdrojů nebude přicházet tolik, kolik přicházelo v minulosti. Nesnažit se hledat strategie přežití a rozvoje za předpokladu fiskální neutrality by bylo nezodpovědné.

**BKTV a princip autonomie.
Hrozba omezení akademické svobody?**

Petr Matějů

- a) BKTV sice deklaratorně uznává **nezastupitelnou roli akademické samosprávy**, ale obsah textu na mnoha místech budí dojem, že **autoři silně a mnohdy jednostranně akcentují její negativa, čemuž nasvědčuje i dehonestující pojem „akademická oligarchie“**.
- b) Přes nepopiratelnou potřebu zefektivnit řízení vysokých škol a uplatnit zde prvky manažerského přístupu by mělo být v BKTV principiálně deklarováno, že **samospráva je klíčovou demokratickou hodnotou**.
- c) V tomto směru budou vysoké školy, a zejména tradiční velké univerzity, nepochybně uplatňovat svoji **společenskou odpovědnost** hájením právě zmíněného principu

Vybraná zjištění z **Higher Education Governance in Europe**

EURYDICE, DG Education and Culture, 18.6.2008, s. 33 - 45

- „ **Existuje mnoho argumentů na podporu samosprávy vykonávané členy akademické obce**, kteří jsou nejkvalifikovanějšími pokud jde o rozhodnutí týkající se orientace instituce a ochrany tradičních hodnot proti škodlivým efektům globalizace a masifikace.
- **Nicméně, akademická zkušenost a specifické zájmy** pokud jde o poslání a standardy vysokoškolského vzdělávání **nutně neimplikují kompetence zvládnout různorodé požadavky, které jsou dnes kladené na ty, kteří mají univerzity řídit**“ (s. 44).

Vybraná zjištění z Higher Education Governance in Europe

EURYDICE, DG Education and Culture, 18.6.2008, s. 33 - 45

- V Evropě se postupně formuje **princip sdílení správy a řízení univerzit** (shared governance):
  - **orgán akademické samosprávy (academic body)**: senát, akademická rada, akademický výbor (primární odpovědnost za záležitosti týkající se výuky a výzkumu, včetně personální politiky, kurikula, zaměření výzkumu, hodnocení kvality, studentské záležitosti, akademické svobody, atd.)
  - **orgán odpovědný za řízení, management (decision-making body)**: primárně odpovědný za dlouhodobé a strategické plánování a dlouhodobou ekonomickou strategii (financování).

Vybraná zjištění z **Higher Education Governance in Europe**

EURYDICE, DG Education and Culture, 18.6.2008, s. 33 - 45

- „ V necelé polovině zemí orgán akademické samosprávy vykonává i funkce (pravomoci) řídicího orgánu^{*)}. Ve většině zemí však orgán akademické samosprávy nemá pravomoc zasahovat do důležitých otázek institucionálního charakteru“ (s. 33)
- „Ve většině zemí byly university řízeny akademickými orgány řídily, avšak v zásadě pod vlivem státu. V současné době jsou orgány akademické samosprávy primárně odpovědné za záležitosti vztahující se k samotnému vzdělávání a výzkumu. Ve více než polovině zemí mají akademické orgány relativně omezenou roli v managementu a nemají přímou odpovědnost za strategické řízení institucí.“ (s 39)

^{*)} DK, DE, CZ, FR, EE, LI, LT, PL, PT, SI, SK

Potenciální podpora pro implementaci principu „sdílení správy a řízení univerzit“ v ČR

Šetření mezi stakeholders, září – říjen 2007

Výsledný soubor **230** respondentů tvoří z **61 % externí aktéři**, **39 % členové akademické obce**. Z hlediska dosaženého vzdělání jde převážně o osoby s vysokoškolským vzděláním (94 %), **více než polovina ze všech respondentů uvedla osobní zkušenost s vysokoškolským prostředím v zahraničí**. Dvě třetiny respondentů uvedly, že s velkým zájmem sledují veřejnou debatu o vysokém školství, zbytek tuto debatu sleduje alespoň občas. **Polovina z dotázaných uvedla, že na některé vysoké škole vyučuje, a to buď interně (36 %), nebo externě (17 %).**

V řízení vysokých škol je třeba uplatnit více prvků z oblasti řízení velkých firem.

	Celkem	Externí	Interní
Rozhodně ano	42,8	47,1	36,0
Spíše ano	35,4	33,6	38,2
Spíše ne	11,8	10,0	14,6
Rozhodně ne	5,7	2,9	10,1
Neumím posoudit	4,4	6,4	1,1

Na řízení vysokých škol by se měly v co nejvyšší míře podílet jejich samosprávné orgány (akademické senáty).

	Celkem	Externí	Interní
Rozhodně ano	14,1	15,1	12,5
Spíše ano	33,0	41,0	20,5
Spíše ne	29,1	20,1	43,2
Rozhodně ne	14,5	9,4	22,7
Neumím posoudit	9,3	14,4	1,1

Shrnutí

➤ **BK omezuje samosprávu, ačkoliv tvrdí opak.**

Není to pravda, v BK je:

- Snaha o vyšší autonomii v rozhodování o financích (investice do normativu, školné apod.).
- Akreditace oblasti vzdělávání místo studijního programu, opuštění mechanismu reakreditací.
- Jmenování docentů a profesorů (funkční místa) v působnosti školy.
- Vnitřní uspořádání a struktura v působnosti školy.
- Oslabení se týká pouze výběru rektora a schválení statutu.

Shrnutí

- **BK vystavuje vysoké školy politickému tlaku (správní rady).**

Není to pravda, neboť v BK jsou tyto mechanismy:

- Správní rada jmenovaná Radou pro terciární vzdělávání (neodvolatelní členové na šest let s rotací po dvou letech).
- Zastoupení volených členů akademické obce.
- Smlouva o výkonu funkce člena správní rady.

Shrnutí

- **BK oslabuje vliv studentů na chod vysoké školy.**
Není to pravda, neboť v BK zůstávají výsostné aktivity studentů:
  - Podstatný vliv mají studenti i nadále na tvorbu vnitřní legislativy.
  - Významně se počítá s účastí studentů na hodnocení vzdělávací činnosti a hodnocení servisních činností.
  - Počítá se s širokým spolkovým životem studentů a jejich podílu na kulturní a sportovní činnosti.
  - Jedinou vážnou překážkou je velmi nízký zájem studentů o tyto činnosti, resp. slabý mandát jejich zástupců.

Aniž bychom kopírovali, můžeme se poučit ...

(ostatně Boloňský proces též vycházel potřeby evropské
systémy terciárního vzdělávání v důležitých aspektech
přiblížit nejdynamičtějším systémům)

K definici institucionální akademické svobody v USA

- V roce 1978 Nejvyšší soud USA vydal výrok, na němž stojí dnešní pojetí institucionální akademické svobody v USA:

„University can determine for itself on academic grounds:

- **who may teach**
- **what may be taught**
- **how it shall be taught, and**
- **who may be admitted to study.”**

Regents of the Univ. of California v. Bakke, 438 U.S. 265, 312 (1978). Quoted with approval in *Widmar v. Vincent*, 454 U.S. 263, 276 (1981).

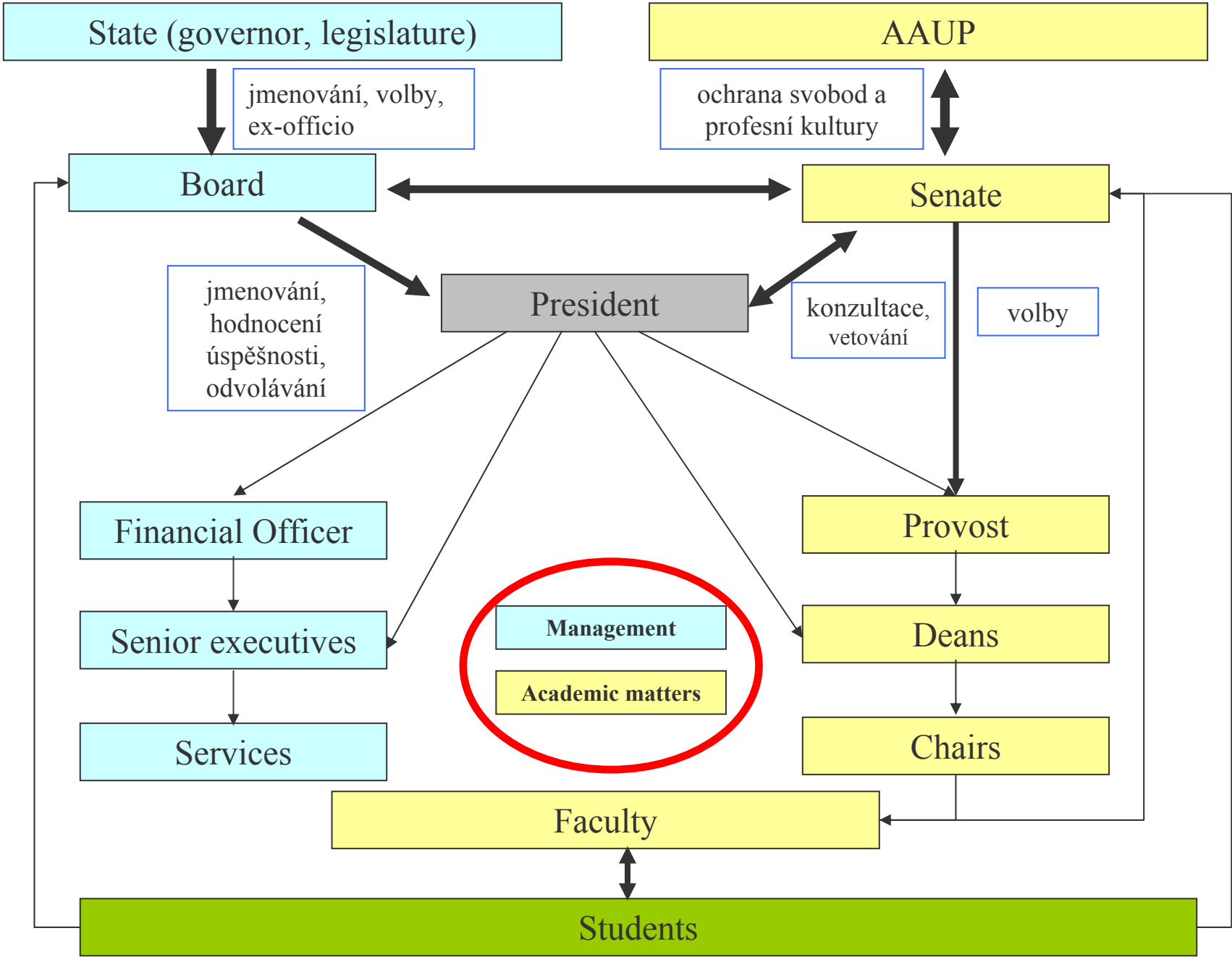

K definici institucionální akademické svobody v USA

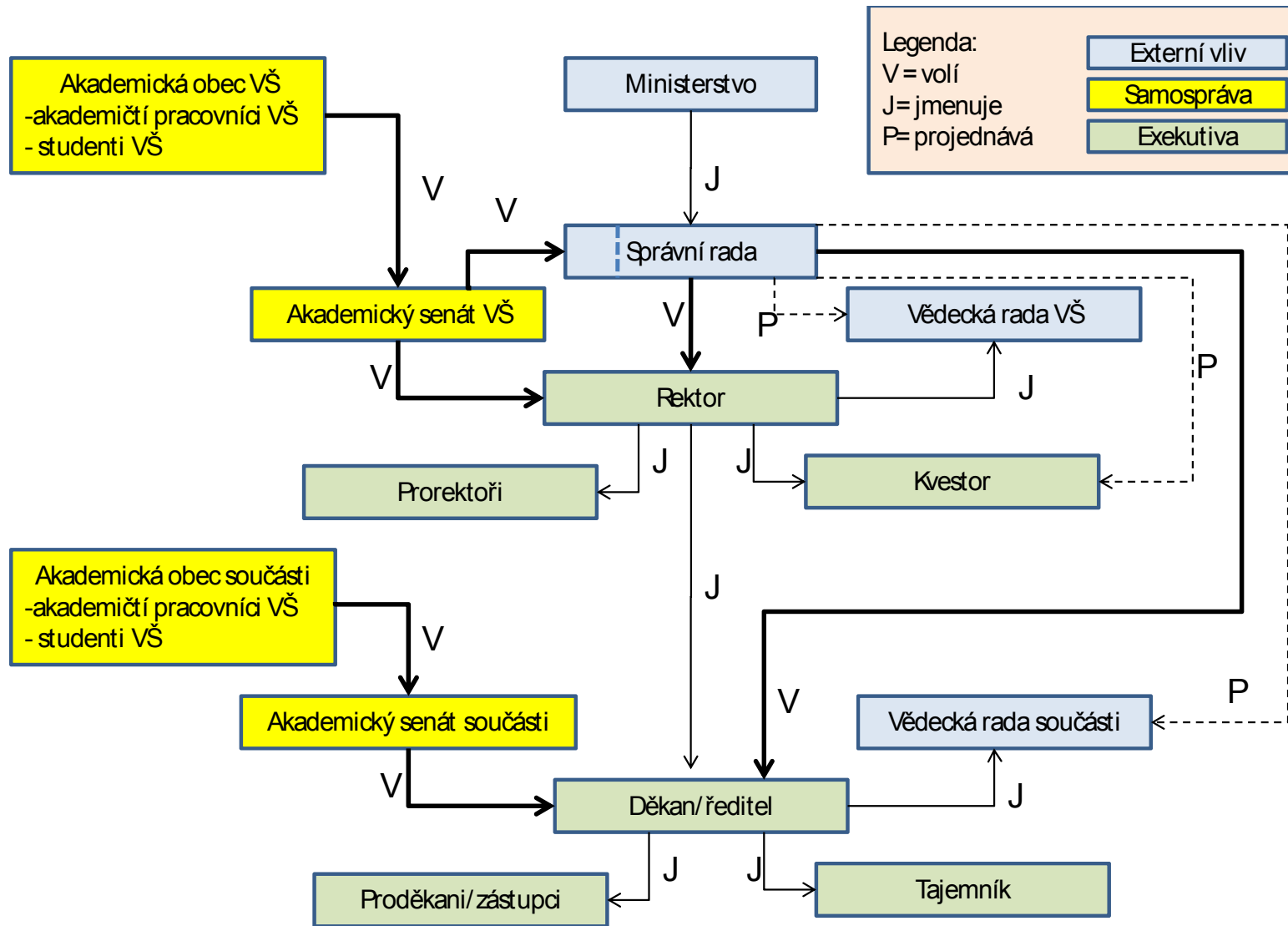
V roce 1940 AAUP deklarovala tzv. 1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure :

- ❑ **Učitelé mají plnou svobodu bádání a publikace výsledků** (plní-li své další akademické povinnosti)
- ❑ **Učitelé mají plnou svobodu projevu při výuce** (s výjimkou prezentace kontroverzních témat které nesouvisí s předmětem výuky)
- ❑ **Učitelé jsou svobodní občané (svoboda projevu)**, současně však musí mít na paměti, že jsou do značné míry **tvůrci veřejného mínění** (musí být ve svých vyjádření maximálně přesní, respektovat názory ostatních ...).

**Legitimní otázka zní, zda chceme zavést „tenure“?
BK pro to vytváří předpoklady**

Schéma možného uspořádání

**Proč se BK nezabývá specificky
uměleckými a humanitními obory
a proč je omezená třetí role VŠ?**

Jan Slovák

- a) Relativně lépe se v BKTV mohou nalézt zejména školy (fakulty) technického, popř. přírodovědného zaměření, daleko méně školy v oblasti humanitního vzdělávání, a zřejmě se vůbec nenaleznou školy umělecké.
- b) Pokud jde o tzv. třetí roli vysokých škol, je problematika v BKTV příliš zúžena prakticky na záležitost transferu inovací technického charakteru směrem k podnikatelské sféře ... oblast třetí role zahrnuje mnohem širší služby společnosti a jejímu rozvoji, ... V těchto oblastech se stát nemůže zříci svojí odpovědnosti a vyvstává otázka, jak právě on hodlá vůči vysokým školám uplatňovat roli „stakeholdera“. Tato záležitost není v BKTV prakticky reflektována.

ad a) BKTV se dostatečně nevěnuje „netechnickým“ školám

- BKTV se vědomě nezaměřuje na jednotlivé typy studijních programů či fakult. Zaměřuje se na jednotlivé oblasti problémů. Zdánlivá podpora technických a přírodovědných studijních programů je jen odrazem složitějšího systému vazeb a problémů týkajících se těchto oblastí a služby společnosti
- Specifické potřeby některých oborů přiměřeně zahrnuje stávající text BKTV ve svých obecně orientovaných částech (viz např. odstavec 40 a doporučení 54b).
- Zatímco restrukturalizace a nová zákonná úprava vztahů škol s aplikační sférou musí být zásadní součástí reformy, specifické posuvy a akcenty pro zlepšení pozice např. uměleckých škol budou ve zdravé celkové struktuře TV dosažitelné standardními nástroji exekutivy.

ad b) třetí role vysokých škol je příliš zúžena na transfer inovací v technických oborech

- Námitka, že kapitola k třetí roli vysokých škol se orientuje na spolupráci s průmyslem a podceňuje možnosti dané spoluprací ve veřejné sféře, je legitimní. Kapitola bude v tomto smyslu doplněna.
- BKTV se dožaduje „existence relativně zdravých a dobře profinancovaných institucí terciárního sektoru, ve kterých je bazální fungování jak vzdělávání, tak základního výzkumu na vysoké mezinárodní úrovni a je v krátkodobém horizontu nezávislé na úspěchu komerčních aktivit“ (viz. odstavec 61).
- BKTV se snaží o nalezení nové rovnováhy mezi samosprávnými prvky, vlivem státu a vlivem „stakeholdera“. V souladu s názory expertů OECD se domníváme, že není vhodné posilovat vliv státu, ale naopak vliv vnějších aktérů (kterými v některých oblastech činností budou i jednotlivé instituce státní správy).
- K tomu je třeba spoustu kroků k provázání reforem, které se však týkají nejvíce technických inovací.